

Gyűjtő: CSÖRÖK KALMANNE, név: Urbán Margit
Gyűjtés ideje: 1964 máj.

TART.: A hárszöveg alkalmazása
Somogyban

10 lap | 2 DB FOTO

Főkezdője: mintato: SOMOGYBAN

Székfoglaló: XIV ; XV, A, H,

Iratgyűjtő

MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Leletvételek

Atvételre az egyeztetés alk. 823-as tétel alól.

V/31/5

823

Somogyi Múzeum
MA - 319
Kaposvár

RIPPL-RÓNAI MÚZEUM
KAPOSVÁR

Telefon: 23-74. — Postafiók: 70.

A H Á Z I S Z Ö T T E S A L K A L M A Z Á S A

S O M O G Y S Z O B O N

Gyűjtötte : Csóbor Kálmánné
sz.: Urbán Margit
tanár
Nagyatád, Tallián u.6.

A gyűjtés ideje : 1964. március

Néhány szó a szövőszékekről

Ember emlékezet óta fontak és szötek Somogyszobon a falusi házakban az ügyeskezü parasztasszonyok. Kisillés Jánosné Somogyszob, Petőfi u. 20. szám alatti lakos /már meghalt/ még édesanyjától, Sörös Györgynétől tanulta a fonás és szövés mesterségét. Még iskolába járt, amikor édesanyja szövésre, fonásra fogta. A legtöbb falusi leány 10-12 éves korában kezdte a fonást és szövést és addig csinálta minden télen, amíg nagyon öreg nem lett, vagy haláláig.

Nyáron mindig szétszedték a szövőszéket, pajtában, védett helyen rakták el és télen októberben kezdték el a fonást, és amikor január végén és február elején hosszabbak lettek már a napok, akkor felállították a szövőszéket a lakószobában és elkezdték a szövést.

Kisillés Jánosné szövőszékét Horváth József somogyszobi földműves, sirásó, barkácsoló ember készítette. A nyistet és a bordát az úgy kellett külön megvenni, vagy esetleg maguk elkészítették. Kisillés Jánosné, Rozi néni, maga készítette a nyistet. A bordát a faluban házalók árulták időnként pénzért. Az utcán kiabálva járták a falut: Bordát, vegyenek! Bordát vegyenek! Hogy kik voltak ezek az emberek, azt nem tudták megmondani. A szövőszékhez a faanyagot vagy a készítettő adta, vagy ha annak nem volt, akkor Horváth József adta még a munka mellett a szövőszékre való fát is. Leginkább tölgy, vagy bükkfából készítették. Több fajta szövőszék volt. Egyszerű, sima, és diszes, cifra. Az egyszerűt el lehetett készíteni két hét alatt, a diszebb munkája megtartott sokszor egy hónapig is. Hogy mennyit kellett a szövőszék készítéséért fizetni, arra már nem emlékeznek.

A rokkát vásárban szokták venni, de volt a faluban is, aki tudott csinálni. Nemes József 49 éves földműves Somogyszob Petőfi utcai lakos még most is tud rokkát készíteni, vagy annak egyes elromlott, eltörött alkatrészét meg tudja javítani.

A fenti dolgokat és a kenderrel történő összes munkafolyamatot Kisgyura Józsefné Petőfi utca 20.szám Somogyszob lakos mondta el, aki Rozi néni nevelt leánya volt. Ő most /1964./ 39 éves, Már nem fon, és csak azokat a szötteket használja, amelyek nevelő anyjáról maradtak reá. A szövőszék, rokka és minden tartozékuk még megvan, és jó állapotban van. 25 éves koráig maga is font és csévélt, segített a szövésnél, de már nem szőtt. Ahhoz nem volt elég ügyes.

Amig a kenderből fonál lesz

Általában Somogyszobon csak kendert szoktak vetni, lent nem. Kenderből is csak annyit termeltek, amennyit fel is tudtak dolgozni egy télen. 100 □ - nél nagyobb területet soha nem szoktak bevetni kenderrel. A rétekből szoktak egy kis darabot felszántani és abba vetették el a kendert. A virágos kendert júliusban szokták nyüni. Ki kellett válogatni a virágosat a magos közül és gyökerestül fel kellett marokkal huzni. A virágos kendernek mindig szebb fonala volt, mint a magosnak. A magosat szeptemberben nyüték és boglyába szokták rakni, hogy megfülledjen. Csak ezután csépelték ki a magját.

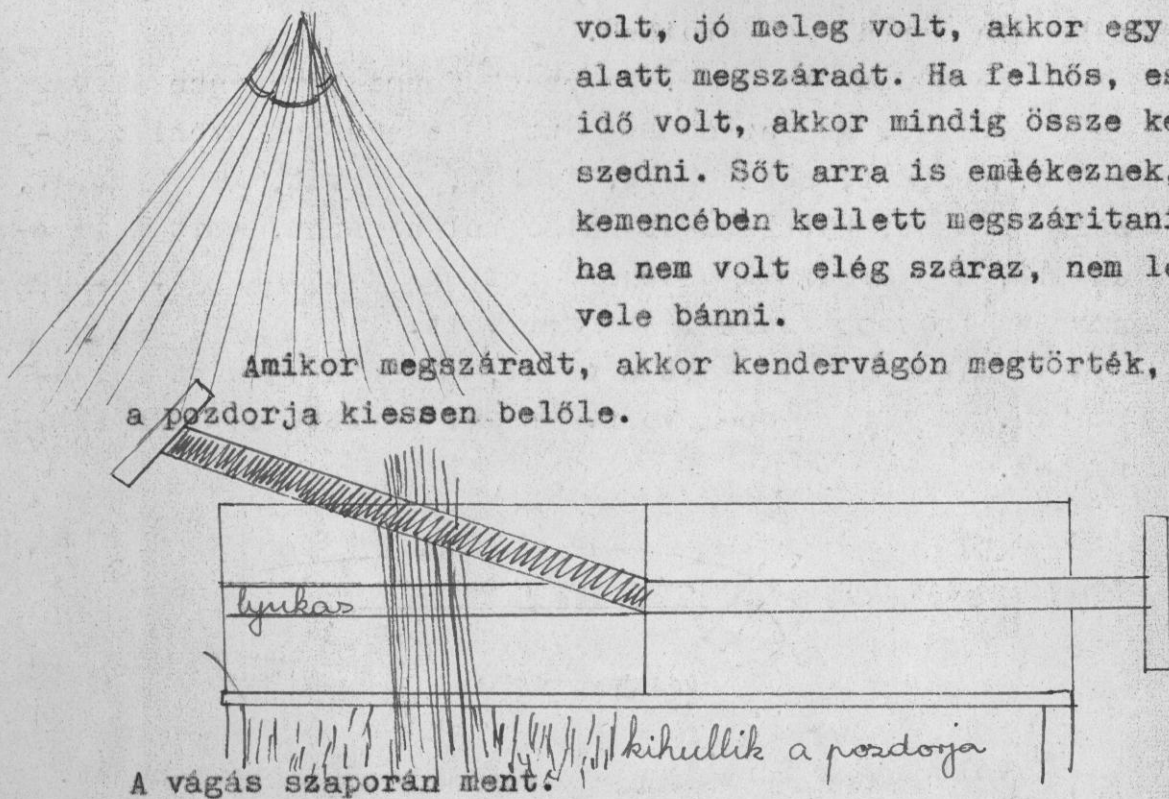
A virágos kendert a mezőről vitték mindjárt a tóba, az áztatóba : Devecseri tóba, Mákos tóba, sőt ha ezekben a tavakban nem volt víz a szárazság miatt, akkor Bolhásra vitték el. A kendert markokba szedték és kisebb-növésű kenderrel átkötötték. Egy marok annyi kender, amennyit egy ember fél kézzel kinyújtott ujjai közé fel tud markolni. 5-6 markot kévébe kötöttek úgy, hogy egyik maroknak a töve, amásik maroknak a virágja volt összetéve. Egy kéve 5-6 marok volt, amelyet sáskötéssel kötöttek össze. A sáskötelet előre megcsinálták. A kévéket kocsira rakták és úgy vitték el a tóra. A kévéket fektetve tették bele a vízbe egymás mellé. A kévé-

ket a vízben egymáshoz kötötték. A kévesor elejére és végére facöveket, farkarót vertek. A kékék tetjére sást vagy szalmát tettek 30 cm vastagon és arra kapával földet, főveznyt szórtak, hogy nyomja le a kendert a vízbe, hogy a víz föl ne hordja. A karók tetejére különféle színű / piros, kék, fekete/ ruhát kötöttek. Ezzel jelölték meg a kender helyét a vízben. Erről a ruháról ismerték fel a maguk kenderét. A tóban soknak volt kendere. A tó nagyon bűdös szokott lenni ilyenkor, de még a kender is. A tóban sok pioka / pióca/ volt. Az asszonyok, akik belementek a tóba, hosszú gatyát húztak, annak alsó szárát jól bekötötték, hogy a piokák bele ne ragadjanak a lábukba. Mert attól nagyon féltek.

A kender 12 napig, két hétig maradt a tóban. Akkor elmentek a kendert kivetni. A kivetés úgy történt, leszedték a nyomtatékot a tetjéről, kiszedték a vízből a kékéket. Amikor lecsurgott róla a víz, kocsira rakták és hazavitték. Ha nem volt a tóban tiszta víz, akkor csak feldobálták a kocsira és otthoz még a kocsin kúti vízzel megöntötték, hogy tisztább legyen. Ezután a kékéket, a markokat szétszedték. A markok kötését felhúzták a marok tetejére és az alsó részét sátorszerűen széthúzták és körbeállították. Ha jó idő

volt, jó meleg volt, akkor egy hét alatt megszáradt. Ha felhős, esős idő volt, akkor mindig össze kellett szedni. Sőt arra is emlékeznek, hogy kemencében kellett megszáritani. Mert ha nem volt elég száraz, nem lehetett vele bánni.

Amikor megszáradt, akkor kendervágón megtörték, hogy a pozdorja kiessen belőle.

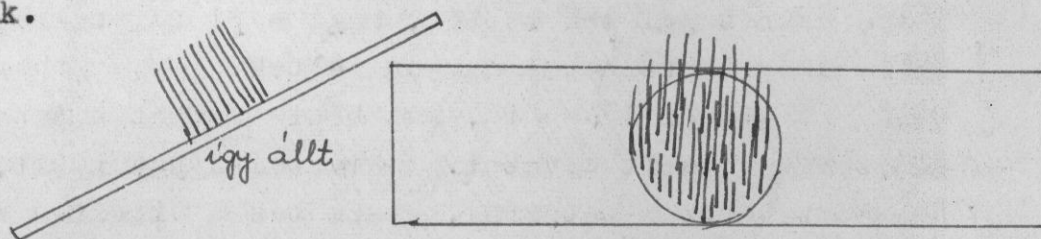

A vágás szaporán ment.

Ezután jött a tilolás, ami hasonlított a vágáshoz. Tiloláskor az apró pozdorja, ami a vágáskor még bentmaradt, mind kiesett.

Tilolás után jött a gerebenezés. Az udvaron leültek, és a gerebent rézsutosan a térdükhöz támasztották. Sokáig kellett húzni a kendert a gerebénen. Egészen addig, amig olyan nem volt, mint a jól megfésült haj. Amit a gereben kitépett, az lett a kenderkóc.

A gereben 50-60 cm hosszú, 20-25 cm széles deszkalap, amelynek a közepén kör alakú területen sűrűn állnak a hegyes vasak.

Ezeken a vasakon fésülték, gerebenezték a kendert.

A szépen meggerebenezett kendert babákba kötötték. Ez úgy történt, hogy a meggerebenezett kendert megrázták egy kis vesszővel, majd a földön csomóba terítették és az egészet összehengerítették. A babát madzaggal a rokkafára kötötték és úgy fonták meg. A többi babát a padlásra tették, míg sorra nem kerültek.

Kezdődött a fonás. Lehetett fonni vékonyabb és vastagabb fonalat. Eza attól függött, mit akartak szőni: abroszt, lepedőt, törülközőt, zsákot, ponyvát, konyharuhát, száamzszakot, küttőzszakot /alsó tollaspárna, amit a lepedő alá, a szalmazsak tetejére tettek/ küttőpárnát; a rongyszőnyeg felvető szála is kender volt.

Amikor készen volt a fonál, akkor a fonalat fölaspálták. Az áspa lécből volt. Érteni kellett az áspa tekeréshez.

Volt annak fortélya és nem mindenki értett hozzá.

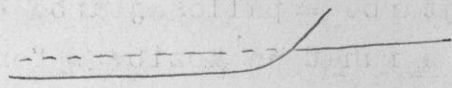
Sokat lehetett rátekerni : négy orsóval. El kellett kötözni a kezdő és befejező végét amikor levették az áspáról. Amikor minden fonál készen volt, akkor elvették a nyálát. Fahamutik leforráztak hosszú teknőben, abban meghuzogatták, mártogatták a fonalat, majd utána a ganéjba ásták. Egy lyukat ástak a ganéjban, azt kibélelték vastagon szalmával és a hamus-lugos fonalat beletemették. Meleg ganéjjal letakarták. Így állt egy nap és egy éjjel. Ezután kiszedték a fonalat a ganéjból és az árokban, ami a kert végében volt, kirázták és kimoszták. Megszárogatták és tavasszal vagy nyáron megpárolták. A párolás fehér vászonruhákkal együtt történik. Egy fasajtárba = pállósajtárba egyenként sorba beleteregették a ruhát és közébe a fonalat. Legfelül egy abrosszal letakarták, arra egy jó teknő fahamut rostáltak, szitáltak, majd forró vízzel öntötték. A sajtár szélén van egy bot, az alján pedig egy lyuk. A bot felhuzásával a lyuk szabaddá vált és a lug alul kifolyt egy mosófazékba. A lugot újra megforrázták és forrón cserépfazékkal újra rámerték. Egész nap eltartott a párolás, mert 10-15-ször is meg kellett ismételni a lug leeresztését, forralását és újra felöntését. A párolt ruhát ezután az árkon kimoszták. Az árkon keresztbe deszkát fektettek, arra ráálltak, a ruhát a deszkához verték, a fonalat is és lapickával is megveregették, hogy a lug jól kijöjjön belőle. Ezután kiteregték és megszárogatták. Volt olyan nyár, amikor az árokban nem volt víz. Ilyenkor a szomszéd faluba, a 3 km-re lévő Bolhásra vitték el a tóra, vagy árokba kimosni.

Az így elkészített fonalat csak a következő télen lehetett megszőni.

Nemcsak kenderből, hanem vett fonálból, fehér szövőfonálból szokták felvetni a szálát és erre pamutot dolnak rá. Ez nagyon szép fehér. Ebből csinálták a férfinget, bógatyát, szemfödelet, csetót lepedőt, alsószoknyát =péntölt, gyerekpaplant, diszkendőket, vékaruhát, felfogóruhát, amibe belekötötték a süteményt, cifraabroszt.

Szöttes használati tárgyak

Bógatya Anyaga vöttfonál /szövőpamut/ Teljesen simára szőtték és fehér. Egy-egy szárában három szél van 60 cm széles anyagból. Eredetileg 4 széles volt a szára, de ugy tulságosan bő volt. A gatyá hossza 54 cm. Ebből a derékrész- nél 5 cm vissza van hajtva a színére és géppel le van varr- va. Ebből a visszahajtott részbe pertlit fűtnek, amellyel összehuzták a gatyát derékban és megkötötték. A három szél kézzel van egymáshoz varrva úgy, hogy 3 mm-re egymásra van fektetve és a széle egészen apró öltésekkel van levarrva mind a két oldalon.

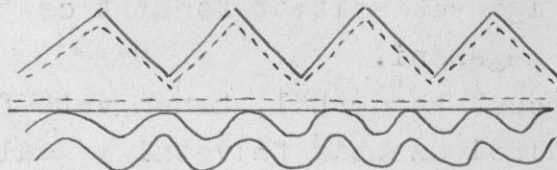

Felülről, a deréktól számítva 24 cm-re a két szár közé 18 cm-es négyzetet varrtak be ugyancsak kézzel az előbb le- irt módon.

A gatyá alsó szélét a következő módon díszítették. 1 és fél centiméteres hegyes cakkokat vágtak ollóval, az anyagot másfél cm-re visszahajtották a gatyá színére és a hajtástól számítva 2 mm-re levarrták géppel nagyon apró öltésekkel. Ezután a cakkokat visszahajtották és géppel cakkosan levarrták ugyancsak egészen apró öltésekkel.

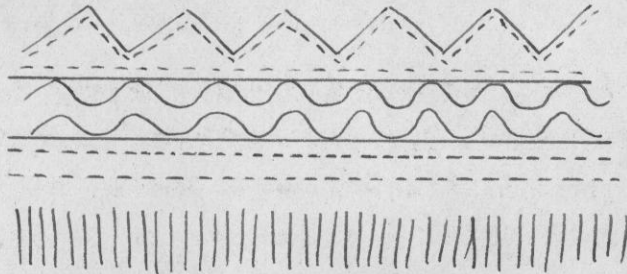

Az így elkészített szélre kézzel fehér farkasfogat varrtak minden farkasfog csucsába öltve.

A farkasfogakra varrták rá a rojtos szegélyt. 5 cm-es keskeny vászoncsikot mind a két oldalán kiszálaztak 1 cm szélesen, majd a két darabot / kiszálazott két csikot/ pontosan egymásra fektették és közepén összehajtották. A hajtástól számítva 4 mm-re géppel az anyagot levarrták,

majd újabb 4 mm-es távolság után ismét levarrták. Az így nyert rojtos szegélyt kézi varrással a farkasfogakhoz erősítették.

A diszes szél rojttal együtt 4 cm széles.

A gatyát a férfiak hordták télen és nyáron egyaránt. Nyáron mezitláb jártak vagy saruban, télen csizmát huztak fel hozzá. Ma már senki sem visel a faluban gatyát. Kiss József Ötvös utca 12. szám alatti lakos 88 éves volt, amikor 1946-ban meghalt. Élete végéig bőgatyában és bőujju ingben járt. Ő volt az utolsó a faluban, aki így öltözködött. Vele kihalt azoknak az öregeknek sora, akik ragaszkodtak a régi öltözködési módhoz, a hagyományokhoz.

Férfiing

[Faint, mostly illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

Eleje

Háta

Bőujju inget nem sikerült szereznem, mert ami volt, azt szétfejtették és másnak használták el.

Szükujju ingát hordtak a férfiak már az első világháboru végétől számítva. Az ing an yagát vöttfonálból /szövőpamutból/ szütték. Sima vászon, amit gyócsnak neveznek. Az anyag 64 cm szélesre van szöve. Hogy minél kevesebb anyag essen le a szabásnál, ezért az inget úgy varrták, hogy nem volt oldalvarrása. A hátába beletoldtak 34 cm széles csikot, hogy így meglegyen az ing teljős bősége.

Az ing hátán 12 darab másfél cm-es hajtás, rakás van, amelyet 3 és fél, majd 4 cm-es távolságban /felülről számítva/ géppel levarrták. Elejére mellényrészt varrtak, a képen jól látható módon. Az ing gallérja gömbölyített. Az ing ujja úgy van szabva, mint a mai férfiingedé, de betoldás nélkül. A mandzsettán 2 gomblyuk és gomb van. Két sor gépelés van a szélén és a mandzsetta közepén szintén kétsoros gépelés megy keresztül.

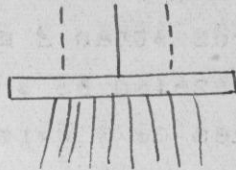
Női alsó ing

Eleje

Háta

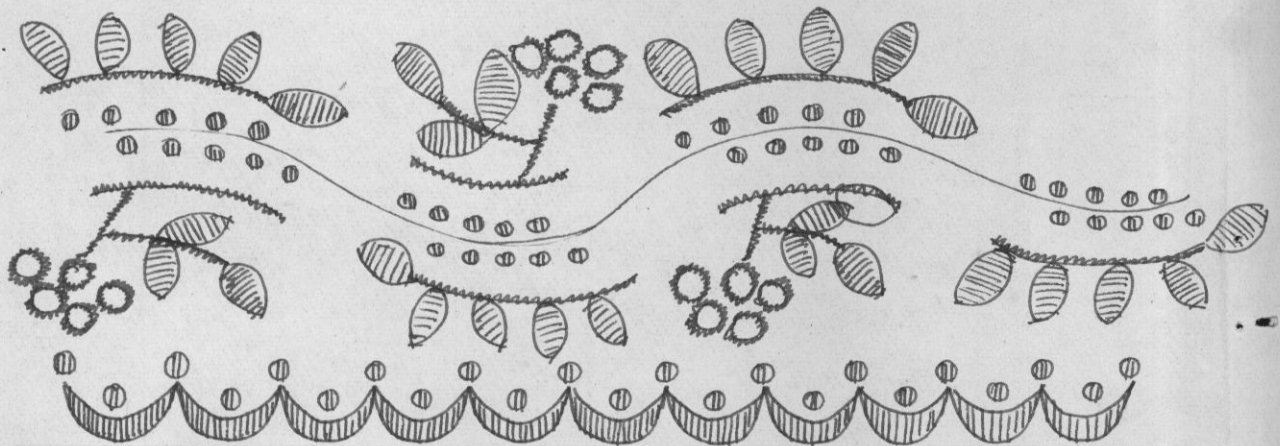
Teljesen kézzel van varrva. Anyaga 60 cm széles vászon. Két szél széles egyenes darabból áll az ing eleje és háta. Hossza 56 cm. Eleje közepén 28 cm-re fel van vágva

és a vágás mellett 3 cm-esen a színére vissza van hajtva és kézzel gépvarrást utánzó apró öltéssel van levarrva. A vágás alatti részt összeráncolták, egysoros befűzéssel. A ráncolás keresztben 8 cm hosszú és 2 cm széles pánttal van letakarva, ugyancsak az ing színén.

Az ing nyakbevágása alulról számítva 8 cm magasságig fél cm-re egymásra van fektetve és apró gépi varrást utánzó öltéssel össze van varrva.

Az ujja 82 cm széles és 44 cm hosszú egyenes darab, amely fent és lent egészen aprón úgy van rándolva, és több sorban, lent 3, fent 2 sorban fűzve, mintha püsszézott lenne. A fényképeken ez jól látható. Az ujja a nyaktól számítva 16 cm-ig az elejével van összevarrva, ekkor 10x10 cm-es négyzet van beiktatva hónaljban. Az ujjon himzett mandzsetta van, amely 6 cm széles. A mandzsetta dupla és csak a külső fele himzett, a belső rész sima.

A himzett mandzsetta szélére 2 cm széles vett csipkét varrtak ráncolva. A mandzsettát kék selyemszalaggal kötötték össze csokorra.

A nyakon körben 8 láncszem és egy rövidpálca váltakozásával lyuksor van horgolva, amelybe halványkék keskeny selyemszalagot fűztek és elől masniban megkötötték.

Alsószoknya = pöntöly

Anyaga fehér szövőpamutból készül 60 cm szélesre szőtt vászon. 4-5 szelet szoktak alsószoknyának felhasználni. A szoknya alsó szélét vagy kézzel kislingelték, vagy 8-10 cm széles boltban vásárolt varrt csipkével, vagy gépi csipkével diszitették. Ma már legtöbbször szétfejtették az alsószoknyákat és anyagát elhasználták másnak. Ma már nagyon kevesen hordanak alsószoknyát. A fiatalok már egyáltalán nem, az öregek még elvétve, de már nem háziszőttésből készültet.

Csetót lepedő

A korporsó aljába terítik a halott alá. A régi asszonyok még életük derekán elkészítették, megszőtték az egész család számára. Annyit szőtték, ahányan voltak a családban.

A lepedő hossza 3 méter. Azért ilyen hosszú, hogy a lepedő két vége a ravatalra tett korporsó két végén lelógjon egészen a földre.

65 cm szélesre szőtt vászonból készült úgy, hogy közepén össze van varrva. A vásznat szövőfonálgól szőtték. A lepedő két végén 32 cm széles díszítés van. A vászon két végét 2 cm szélesen beszegték. A mintás rész farkasfoggal van a lepedőhöz kapcsolva. 21 cm széles a mintás szövés. Több mintából áll. Középen nagyvirágú sor, ezt kétoldalt nefelejcsék, majd szélül hullámsorban levelek szegélyezik. A mintás részt kétoldal egyszerű azsurozással szegték be. 3 vagy 4 szálát húzhattak ki a vászonból az azsurozásnál. A szőtt minta közepén 10 cm széles vett, gépi csipkebetét van, amelyet kézzel, kézivarrással illesztettek a vászonhoz.

A lepedő két végét vettcsipke szegélyezi. A csipke 7 cm széles. A csipke nem csak a lepedő két szélét szegélyezi, hanem az oldalát is addig, ameddig a szőtt minta tart. A szőtt mintát pamuttal dobálták rá. Színe fehér.

A fényképen jól látható a szőtt mintája, és a csipke is. Lerajzolni nem tudtam. A mintát nem tudták odaadni, mert elkallódott.

Disztürülkőző

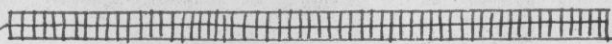

Nagysága : szélessége 60 cm, hossza 1,50 m.

Anyaga: fehér szövőfonál /vőtűfonál/ A mintát is fehér pamuttal dobálták rá.

A törülköző két végét másfél centiméterre visszahajtották, azsuros sorral varrták vissza, de a visszahajtott részt még külön is levarrták kézzel gépi varrást utánozó öltéssel, 1 cm-re a szélről.

axsúr

A törülköző mindkét szélén, végén 3 sor 5 cm széles mintacsík szalad egymástól 3 cm távolságra. A fényképen nagyon jól látható minta.

A törülköző két végét vásárolt gépi csipkével díszítették. A díszítőtörülközőt nem használták törülközésre, hanem dísznek akasztották rá az előszobában vagy a lakószobában lévő törülköző tartóra.

Paszitakendő

A paszítakendőt igyekeztek mindig nagyon díszesen, művészién megszőni.

Akkor használták a paszítakendőt, amikor un. paszítát vittek jómaasszonyuknak, amikor annak gyermeke született. Karikós fejkosárba rakták a tyuklevest, rántott csirkét, kalácsot, süteményt, bort és ezzel a díszes kendővel körülkerítették a kosarat és ügyesen elhajtották a végeket. Ugy kellett a paszítakendőt a kosárra tenni, hogy minél jobban láhessan látni a szépen szőtt mintákat. A fejre is úgy tették a kosarat, hogy legszebb része legyen elől. A paszítakendő másfél méter hosszú és a legszebb minták váltakoznak rajta. A minta közepén a legszélesebb.

Két paszítakendő fényképét közlöm itt. Jobb és baloldala egyaránt szép és mutatós. Az első mintáit bíborpiros pamuttal hányták fel, a másikon tűzpiros a minta, de a piros mintasorok között fehér mintasorok is vannak. Sajnos a fehér minta a fényképen nem nagyon látszik. A piros paszítakendő középső mintáját külön lefényképeztük közelebből.

Ezeknek a fényképeknek filmje birtokomban van. Ha szükség van rá, szívesen átadom. A másodpéldányban nincsenek fényképek.

Abroszok

Különféle szöttek abroszokat használnak és készítettek. Van halotti abrosz, ünnepi abrosz, egyszerű hétköznapi abrosz, rétes abrosz. Az egyik díszesebb, színes, vagy ünnepi is fehér, a másik egyszerűbb, de mindegyik szép a maga nemében.

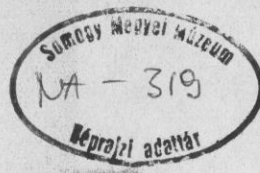
Halotti abrosz hófehér szövőfonál és fehér pamut az anyaga. 60 cm szélesre szőtt anyagból készítették. A minta 8 cm széles, majd 6 cm sima szövés következik. Ismét minta és így tovább. Két darab 140 cm hosszú darabot dolgoztak egybe egy mintacsikkal. Ez a csik végigfut az abrosz közepén. Az abrosz szélén körül 9 cm hosszú négyes csomózással rojt van.

A rojt érdekessége, hogy egy Gyöngyfonál szál is van benne és ez fényes, ezüstös színt kölcsönöz a rojtnak.

Ünnepi abroszt fehérre szőtték, a minták is fehérek.
De vannak lángpiros mintával szőtt abroszok is. A minták sűrűn követik egymást. A középső csikkal úgy illesztik össze a mintás részeket, hogy azok pontosan folytatódjanak.

Az abroszok szélét kézzel varrták, szegték be apró öltésekkel.

Az abrosz közepén végigfutó csikot is kézzel varrták oda úgy, mint ahogyan a szélét beszegték. Sem azzursem csipke nem volt a csik mellé beillesztve.

Nagyon kedvelték a virágmintákat, és a leveleket.
Fehéren és pirosan is alkalmazták.

- - -

Az itt bemutatott fényképeket Somogyszobon Petőfi u.
20. szám alatt lakó Kisgyura Józsefné abroszairól,
lepedőjéről, ingjéről, kendőiről készítttem.